

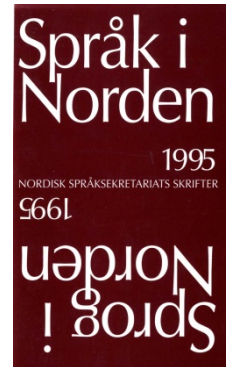
Sprog i Norden

Titel: Går det an å håndtere et flerspråklig regelverk? Erfaringer fra oversettelse av EØS-dokumenter

Forfatter: Jan Hoel

Kilde: Sprog i Norden, 1995, s. 63-76

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Går det an å håndtere et flerspråklig regelverk? Erfaringer fra oversettelse av EØS-dokumenter¹.

Av Jan Hoel, Utenriksdepartementets oversettelsesenheter

Oversettelse og tolking utgjør til sammen faget translatologi. De to aktivitetene har dét til felles at formålet er å overføre et språklig budskap fra ett språk til et annet. Utover dette foregår de to aktivitetene under svært ulike vilkår og på ulik måte. Tolking skal ikke berøres i dette innlegget. Likevel er det på sin plass å minne om at tolking er et sentralt element i Den europeiske unions (EU) språkpolitikk. EUs språktjenester tilbyr medlemsstatenes representanter tolking ved møter i arbeidsgrupper, komiteer, plenumssesjoner i Europaparlamentet osv. Før f.eks. et utkast til et rettslig dokument – i vår terminologi en «rettsakt» – går til oversettelse, har tolking bidratt til prosessen med å utarbeide en grunntekst i en bestemt språkversjon. Ved et eventuelt norsk EU-medlemskap vil norskspråklige tolker få en sentral rolle i å sikre norsk innflytelse og hevde norsk språks stilling som EU-språk.

Mange språkteoretikere har gjennom tidene behandlet emnet oversettelse. Deres konklusjoner er ulike. Noen framholder at det ikke er mulig å oversette fullgodt. Andre har et mer optimistisk syn og hevder at det lar seg gjøre å overføre kilde-tekstens «kommunikative intensjon», dvs. det meningsinnhold som kildeteksten er ment å formidle. Jeg skal ikke utvikle de teoretiske aspekter ved oversettelse videre. Konklusjonen til slutt får være mitt bidrag i så måte. Oversettelse er imidlertid ingen eksakt vitenskap. Et visst monn av subjektivitet og

¹ Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) omfatter for øyeblikket EUs tolv medlemsstater samt EFTA-statene Finland, Island, Norge, Sverige og Østerrike, i alt 17 stater. For Fyrstedømmet Liechtenstein er EØS-avtalen ennå ikke trådt i kraft.

uenighet gjør seg uvilkårlig gjeldende i både teori og praksis, og ikke minst ved vurdering av andres oversettelsesprodukter.

Dette innlegget har følgende hovedpunkter:

- * EUs flerspråklighetsprinsipp
- * Oversettelseseneshetens bakgrunn og historie
- * Erfaringer fra oversettelse av EUs flerspråklige regelverk²
- * Konklusjon

EUs flerspråklighetsprinsipp

Flerspråklighetsprinsippet i EU er uten sidestykke. Det vanlige ved mellomstatlig samarbeid er at ett eller flere av de store verdensspråk benyttes som offisielt arbeidsspråk, slik tilfellet er i organisasjoner som FN eller EFTA³. Dokumenter utstedt av organisasjonen har gyldighet, er «autentiske», bare i denne eller disse språkversjoner. Statene som deltar i samarbeidet, vil likevel ofte foreta en uoffisiell oversettelse av de mest sentrale dokumentene. Disse oversettelsene kan imidlertid ikke påberopes ved fortolkningsspørsmål eller uenighet samarbeidspartene imellom.

I EU er det i dag ni likestilte offisielle arbeidsspråk. Dokumenter som er rettet til alle medlemsstatene eller deres borgere og foretak, utstedes i ni språkversjoner med samme gyldighet. Medlemsstatenes offisielle språk er dermed gitt lik status i samarbeidet. Unntaket er irsk keltisk, som er traktatspråk, men ikke offisielt arbeidsspråk. I EØS har EFTA-statenes offisielle språk samme status som EU-statenes.

Ved et eventuelt norsk EU-medlemskap blir også norsk offisielt arbeidsspråk. Finsk og svensk får samme status dersom Finland og Sverige blir medlem. Fra 1. januar 1995 kan altså EU komme til å ha tolv arbeidsspråk.

² For å være helt nøyaktig dreier det seg om De europeiske fellesskaps (EF) regelverk. Maastrichttraktaten, som innfører Den europeiske union, endrer bl.a. traktatene om opprettelse av de tre fellesskapene og innfører i tillegg nye samarbeidsområder. Disse samarbeidsområdene er ennå ikke omfattet av noe regelverk avledet av traktatens bestemmelser.

³ EFTAs arbeidsspråk er engelsk.

Norge har under medlemskapsforhandlingene gjennom en ensidig erklæring oppnådd at bokmål og nynorsk vil være likestilt i EU. Erklæringen har følgende ordlyd:

«Kongeriket Norge erklærer at bokmål og nynorsk skal være likestilt ved skriftlig bruk av norsk som offisielt språk i Fellesskapenes organer, slik at allmenngyldige dokumenter, korrespondanse og alminnelig informasjonsmateriale skal utarbeides på den ene eller den annen av de norske målformene.»

Det er ikke tatt sikte på at likestillingen skal praktiseres etter bestemmelsene i lov om målbruk i offentlig tjeneste. Man ser for seg en veksling ut fra den enkelte språkbrukers naturlige valg av målform, slik det også praktiseres i EØS. For at vekslingen skal bli reell med hensyn til oversettelse, har man anmodet EUs språktjenester om å ansette en rimelig del medarbeidere som behersker nynorsk eller begge målformer. I sine utlysningstekster for stilling som oversetter til norsk har språktjenestene tatt hensyn til dette.

I UD's oversettelsesenheter er det grunnleggende arbeidet gjort for at vekslingen skal kunne fungere i praksis. Vi oversetter siden i våres også til nynorsk, og det registreres nynorsk terminologi fra de oversatte tekstene.

EUs flerspråklighetsprinsipp er som nevnt enestående i internasjonal sammenheng. Jeg vil i grove trekk gjøre rede for hvordan prinsippet virker med hensyn til oversettelse⁴. EUs interne administrasjonsspråk er hovedsakelig fransk, men engelsk er naturlig nok i kraftig framgang. I sammenhenger der valgte eller oppnevnte representanter for medlemsstatene kommer sammen, er det et krav at saksdokumentene – f.eks. utkast til nye rettsakter – foreligger på alle offisielle arbeidsspråk. Når resultatet av representantenes arbeid endelig vedtas, etter den saksbehandling som er nødvendig i det enkelte tilfelle, er det

⁴ Kulturdepartementet utga i våres rapporten *Norsk språk i EF og EØS*, utarbeidet av en arbeidsgruppe oppnevnt av departementet. Rapporten inneholder bl.a. en gjennomgang av flerspråklighetsprinsippet og hvordan det praktiseres. Emnet er også utførlig behandlet av den danske språkforskeren Allan Karker i hans bok *Dansk i EF - en situasjonsrapport om sproget* (Nordisk språksekretariats skrifter 16, 1993).

likeledes et krav at resultatet kunngjøres i alle språkversjoner samtidig. Slik kunngjøring finner sted i De europeiske fellesskaps tidende (EFT), fellesskapenes kunngjøringsblad, som for øyeblikket altså utgis i ni parallelle språkversjoner.

EUs fem organer⁵ har hver sin oversettelsestjeneste. Oversetterne følger det anerkjente prinsipp at man bare skal oversette til sitt eget morsmål. For å antyde hvilken sentral plass disse tjenestene har, kan det nevnes at Kommisjonens oversettelsestjeneste, for øvrig verdens største i sitt slag, legger beslag på ca. en tredel av Kommisjonens administrative budsjett og ca. 12 % av dens personalressurser.

Oversettelsenhetens bakgrunn og historie

Da det i 1989 var avgjort at det ville bli forhandlet fram en EØS-avtale, ble det bestemt at avtalen og den del av EUs avledede regelverk⁶ som ville bli omhandlet i denne, skulle oversettes til de av EFTA-statenes språk som ikke allerede var offisielle arbeidsspråk i EU, altså finsk, islandsk, norsk og svensk⁷.

Oversettelsenheten ble opprettet sommeren 1990 for å ivareta oversettelsesarbeidet for Norges del. Arbeidet ble avsluttet ved årsskiftet 1992/1993. Da var det imidlertid klart at det ville bli en EØS-tilleggsavtale. Arbeidet med denne ble avsluttet i mars i år. Samtidig opprettet EFTA sin egen oversettelsestjeneste⁸ ved EFTA-sekretariatet i Brussel. I EØS-sammenheng har UDs oversettelsenhet etter dette ansvar for oversettelse bare av rettsakter som innlemmes i EØS-avtalen gjennom det løpende samarbeidet. EFTAs oversettelsestjeneste tar seg av andre typer dokumenter, bl.a. dokumenter utferdiget av EØS-organene.

Oversettelsenhetens hovedoppgave siden våren 1993 har

⁵ Rådet, Kommisjonen, Parlamentet, Domstolen og Revisjonsretten

⁶ Det skilles mellom de grunnleggende traktater (eng. «primary legislation») og det mer detaljerte regelverk som er avledet av dette (eng. «secondary legislation»). I vår terminologi skiller vi dessuten mellom nasjonal *lovgivning* og EUs *regelverk*.

⁷ For Liechtenstein, Sveits og Østerrike var oversettelse ikke nødvendig.

⁸ «EFTA Translation Unit»

vært å oversette den del av EUs regelverk som ikke allerede er omhandlet i EØS-avtalen, men som må foreligge i norsk språkversjon ved et eventuelt norsk medlemskap i EU. Typen kilde-tekst er altså den samme⁹.

Vi har i dag ca. 60 ansatte, mot ca. 15 fram til sommeren 1993. Den store tilveksten skyldes at EØS-avtalens rettsakter utgjør bare ca. 20 % av det samlede avledede regelverket, og at det gjenstående oversettelsesarbeidet må utføres på ett og et halvt år.

Oversettelsenheten språkmedarbeidere er inndelt i oversettere, tekstrevisorer og terminologer. Terminologenes hovedoppgaver er å bistå oversetterne i terminologiske spørsmål på de ulike fagområder og å registrere terminologi brukt i kilde-tekstene og i norsk oversettelse i en elektronisk søkbar terminologibase. Basen inneholder nå ca. 22 000 term poster, hver med ett begrep gitt språklig uttrykk på engelsk, fransk og norsk. Ettersom mange poster rommer synonymer i én eller flere språkversjoner, er det totale antall oppslagsord minst 70 000.

Erfaringer fra oversettelse av EUs flerspråklige regelverk

Selv om det foreligger ni likeverdige språkversjoner av de rettsakter vi oversetter, har vi av praktiske grunner måttet basere vårt arbeid på et utvalg blant disse, nemlig dansk, engelsk og fransk versjon.

Oversettelse skjer på grunnlag av den engelske og/eller franske versjonen. I de aller fleste tilfeller vil én av disse være den opprinnelige grunnteksten. Den danske versjonen benyttes som et hjelpemiddel bare når oversetteren står fast. Vi har også mulighet til å konsultere den tyske versjonen, men det gjøres sjelden.

Vår erfaring med EUs regelverk er altså avgrenset til en tredel av språkversjonene. Det er likevel rimelig å anta at de erfa-

⁹ I medlemskapssammenheng hører den største tekstmengden inn under områdene landbruk, fiske, toll og avgifter, beskatning, institusjonelle bestemmelser og forbindelser med tredjestater (dvs. avtaler og konvensjoner EU er part i), områder som ikke omfattes av EØS-avtalen.

ringer vi har gjort, ville ha vært de samme ved bruk av flere eller andre språkversjoner.

Det er i dette innlegget ikke mulig å gå særlig i detalj med hensyn til de problemer man støter på ved oversettelse av et flerspråklig regelverk som EUs. Jeg vil i stedet gjøre rede for de typiske problemer under tre hovedpunkter. Redegjørelsen begrenser seg til det avledede regelverk. De grunnleggende traktatene vil ikke bli berørt. De preges imidlertid gjennomgående av større vaghet i formuleringene.

Oppbygning, stil og tegnsetning

EUs rettsakter har forbilde i en juridisk tradisjon som atskiller seg fra den norske. Etter hvert har det også utviklet seg en særegen EU-tradisjon. Rettsaktene har en tredelt oppbygning. Først en innledning, som gir formålsbetraktninger og bakgrunnen for rettsakten, hos oss populært kalt «poesidelen». Denne delen er ofte preget av vage politiske formuleringer. Deretter følger selve lovdelen, den «dispositive delen», inndelt i artikler. Til slutt følger i mange tilfeller, men ikke nødvendigvis, ett eller flere vedlegg. Vedleggene utdyper bestemmelsene i den dispositive delen og kan ses som en motsvarighet til norske forskrifter. Den nevnte inndeling er fast, og alle rettsakter er typografisk utformet over samme lest.

Stilen skiller seg klart fra stilen i norsk lovspråk, særlig fra den moderniserte stilnorm som etterstrebes i dag. Periodene er ofte svært lange. Tunge innskutte ledd er man også svært glad i. Nå ville ikke dette være et problem dersom tegnsetningen, særlig med hensyn til punktum, kunne endres. Det kan man imidlertid bare i svært liten grad. Dette skyldes to forhold. For det første ønsker man at de ni språkversjonene skal ha en så lik utforming som mulig, slik at man med letthet kan lese og kontrollere alle språkversjoner parallelt. For det andre benytter man en henvisningsteknikk der det bl.a. vises til et bestemt ledd eller et bestemt punktum (les: periode) i et ledd. Kravet til parallellitet i språkversjonene medfører altså at lange perioder ikke kan deles opp med sikte på en enklere stil. Mindre strengt er kravet til å beholde innskudd på samme sted i periodene. Det foretrekkes likevel at samme leddstilling følges, om mulig. Det kan dessuten være vanske-

lig å endre leddstillingen, uten dermed å endre meningsinnholdet, når man samtidig ikke kan dele opp i flere perioder.

Ordvalg

Med «ordvalg» mener jeg her de ord som benyttes i kildeteksten og norsk oversettelse, men som hører til allmennspråket og ikke inngår i juridisk eller annen fagterminologi.

Oversettelse av disse delene av teksten byr i seg selv på få vanskeligheter, forutsatt at oversetteren behersker kildespråket/kildespråkene og sitt morsmål. Kildeteksternes ordvalg er imidlertid i stor utstrekning standardisert og konsekvent gjennomført. Den samme type standardisering og konsekvens må derfor gjennomføres i våre oversettelser. Ikke minst er dette viktig i betraktning av at rettsaktene er rettslige dokumenter. Oversetteren kan ikke tillate sin trang til variert språkbruk å gjøre seg gjeldende. Er et ord eller et uttrykk i kildeteksten gitt en bestemt oversettelse til norsk ett sted i regelverket, bør den samme oversettelsen fortrinnsvis benyttes også i andre tilfeller. Om så ikke skjer, kan det oppstå tvil eller mulighet for ulik fortolkning.

Hvordan oppnår vi slik standardisering? Naturligvis er det ikke mulig å unngå noe variasjon i ordvalget, men den bør begrenses til et minimum. Vi har løst problemet ved å utarbeide lister over frittstående ord, over flere ord i sammenheng, såkalte kollokasjoner, og over større tekstutsnitt som forekommer hyppig. Løsningen fungerer godt, men det er et tilbakevendende problem at én eller flere av kildetekstene iblant har en noe avvikende ordleggingsmåte. I slike tilfeller er det vanskelig for oss å vite om avviket er tilsiktet eller ikke. I andre tilfeller kan avviket skyldes en åpenbar feil. I begge typer tilfeller må oversetteren vurdere hvordan situasjonen skal håndteres.

Utkast til EUs rettsakter utarbeides som nevnt først på ett av de offisielle arbeidsspråkene, i en grunntekst, for deretter å bli oversatt til de øvrige. Mange av dem som deltar i utarbeidelsen, har ikke grunntekstens språk som morsmål. I den engelske eller franske språkversjonen støter vi derfor iblant på ugrammatiske eller uidiomatiske formuleringer. Det er vel bl.a. dette fenomenet som omfattes av betegnelsen «Euro-lingua». Denne type feil eller dårlig språk betyr lite eller ingenting for oversetteren,

så lenge meningsinnholdet går klart fram. Imidlertid kan terminologien i tekstene påvirkes av fenomenet, og det kan oppstå det jeg under neste hovedpunkt kaller «EU-termer».

Terminologi

Terminologien i rettsaktene kan inndeles i to hovedtyper: juridisk terminologi og annen fagterminologi. Den juridiske terminologien er enten av allmenn karakter, eller den er det jeg vil kalle «EU-rettslig», som her skal forstås som terminologi som har utviklet seg i EUs organer, i de grunnleggende traktatene og i det avledede regelverket. Den øvrige fagterminologien spenner over et vidt felt av fagområder, fra økonomisk terminologi og terminologi knyttet til f.eks. offentlig innkjøp til utpreget teknisk terminologi for f.eks. motorvogner, kjemisk analyse og ulike typer instrumenter.

Oversetteren er først og fremst «spesialist» med hensyn til sine fremmedspråk og sin formuleringsevne på morsmålet. Vedkommende kan være kjent med terminologien på enkelte av fagområdene, men naturligvis ikke på alle. Oversetteren kan sette seg inn i ukjent terminologi, men det er begrenset hvor dypt vedkommende har tid til eller forutsetninger for å trenge inn i materien. Følgelig er oversetteren og terminologen avhengige av et utstrakt samarbeid med fagfolk på de ulike områder, personer vi hos oss benevner «fageksperter».

Vi har opprettet kontakt med en rekke slike fageksperter, i all hovedsak innenfor den offentlige forvaltning. Samarbeidet har for det meste fungert godt – og jeg tror med godt resultat – på tross av knappe tidsfrister. Som tidligere nevnt registrerer vi anbefalt terminologi brukt i oversettelsene i en terminologibase, slik at vi ved senere forekomst av en term kan klare oss på egen hånd.

Det knytter seg imidlertid visse problemer til et samarbeid av denne typen:

- * fageksperten har mangelfulle fremmedspråkkunnskaper og/eller mangelfullt kjennskap til den aktuelle terminologien på kildespråket/kildespråkene
- * fageksperten kjenner ikke fagområdet tilstrekkelig godt
- * fageksperten tar ikke oppdraget alvorlig nok

- * det benyttes flere norske termer for samme begrep i ulike fagmiljøer, og iblant innen ett og samme fagmiljø
- * fageksperten anbefaler ulik terminologi ved forskjellige anledninger
- * to eller flere fagekspertene er av ulik mening om hva som er korrekt norsk terminologi
- * det fins ingen anerkjent norsk terminologi på fagområdet eller i det konkrete tilfellet
- * fageksperten benytter en innarbeidet norsk term der kilde-tekstenes term er gjort overgripende for å tilfredsstillende et samarbeid mellom mange språksamfunn

De to siste punktene fortjener en utdypende kommentar.

I enkelte fagmiljøer er det en tendens til å benytte engelsk fagterminologi. Dette kan naturligvis ikke aksepteres i våre oversettelser. I slike tilfeller gjøres det i samråd med fageksperten et språklig nybrottsarbeid for å fastsette en dekkende term med norsk språkstoff. Dette er naturligvis en kjærkommen utfordring for dyktige og språkbevisste oversettere og terminologer.

Under utarbeidelsen av en rettsakt i EU kan man ofte ha kompromisset seg fram til en ny term, den være seg av juridisk eller annen art, for å tilfredsstillende enten et behov for å skape en overordnet term som omfatter den egentlige termen på de ulike arbeidsspråkene, eller et politisk behov for tilsiktete vaghet. Det benyttes f.eks. med stor forkjærlighet «innretning» (eng. «devise», fr. «dispositif») med ulike karakteristikk i stedet for en mer konkret og anskueliggjørende term. Denne typen «EU-term» kan være vanskelig å forholde seg til, og det må i det enkelte tilfelle vurderes om den skal overføres ordrett, eller om den egentlige norske termen kan benyttes. Det overordnede mål må uansett være at den norske termen ikke medfører en innsnevring av meningsinnholdet. De tilsiktete vage termene er naturlig nok vanligst i traktatene, men de forekommer også i rettsaktene. Slik terminologi setter oss på den vanskeligste prøve. Det ideelle er selvsagt å overføre den samme vagheden til norsk, men siden meningsinnholdet er lite konkret og uklart, kan det by på problemer.

Konklusjon

Går det an å oversette et flerspråklig regelverk?

Om man ikke tar hensyn til oversettelsens kvalitet og kommunikative ekvivalens med kildetekstene, er svaret naturligvis et ubetinget ja. Går man inn i en vurdering av kvalitet og ekvivalens, som man rimeligvis skal, må svaret nødvendigvis bli mer nyansert, og det må tas forbehold ved å stille opp en rekke vilkår som må være oppfylt.

Ett vilkår er at de språkene det oversettes mellom, er nærstående eller beslektede, og at de er fullt utviklede kulturspråk i samfunn med tilnærmet lik samfunnsstruktur på samme kulturelle og teknologiske utviklingstrinn. Det vil m.a.o. by på atskillig større vansker å oversette fra eller til japansk eller kinesisk enn fra eller til engelsk eller fransk. Det vil dessuten by på svært store eller uoverstigelige vansker å oversette fullgodt mellom f.eks. norsk og et stammespråk til en befolkning som lever mer eller mindre uberørt av den såkalte teknologiske utvikling.

Videre må det foreligge flerspråklig terminologi på de ulike fagområder, og denne terminologien må være definert i internasjonale standarder. Arbeidet med norsk terminologi for olje- og gasssektoren de seneste tiårene viser at et naturlig språk i et moderne samfunn har det tilstrekkelige språkstoff til å utvikle den nødvendige terminologi. Europakommisjonens terminologibase «Eurodicautom» viser det samme. En grunnleggende forutsetning er naturligvis at de ulike språksamfunn er interessert i og villige til å investere i utvikling av slik terminologi.

Oversetterne og terminologene må ha svært gode kunnskaper i kildespråkene. De må videre beherske sitt morsmål fullt ut, herunder ha teoretisk kunnskap om og være interessert i morsmålets språklige struktur på de ulike nivåer. De må dessuten ha innsikt i terminologien på enkelte fagområder og ha vilje og evne til sette seg inn i ny terminologi og terminologi på ytterligere områder.

Det er videre en forutsetning at oversettere, terminologer og fageksperter på de ulike områder samarbeider på en hensiktsmessig måte, med full respekt for hverandres kvalifikasjoner. Fagekspertene må ha svært god innsikt i sitt fag og kjenne dets

terminologi på morsmålet og minst ett av kildespråkene. De må dessuten som et minimum ha god forståelse av dette kildespråket. Oversettere og terminologer må akseptere at den faglige innsikten er størst hos fagekspertene, mens disse på sin side må anerkjenne oversetternes og terminologenes språkkunnskaper.

Dersom disse og ytterligere vilkår er oppfylt, vil et flerspråklig regelverk kunne oversettes tilfredsstillende. De ulike språkversjonene av et slikt regelverk vil imidlertid aldri være hundre prosent ekvivalente. Dette skyldes ikke at det prinsipielt er umulig å foreta en absolutt dekkende oversettelse. Årsaken er snarere at oversettere også er mennesker, og mennesket er som kjent sjelden fullkomment verken i seg selv eller i sin gjerning.

Mens politikk ofte blir betegnet som «det muligens kunst», kan oversettelse betraktes som «det umuliges kunst». Dette skyldes som nevnt ikke at det prinsipielt er umulig å foreta en absolutt ekvivalent oversettelse, men snarere de forhold som oversettelsen foretas under. Oversetteren forholder seg til en tekst forfattet av ett eller flere individer med en bestemt kommunikatív intensjon. Oversetteren har sjelden mulighet til å drøfte personlig med opphavsmannen hva vedkommende egentlig har ment på et bestemt punkt i teksten. Som vel alle har erfart, vil det i de fleste tekster, selv på morsmålet og selv om språket er presist og korrekt, forekomme punkter som er uklare for leseren. Årsaken er å finne i at språklig kommunikasjon ikke er fullkommen og kan feile. Dette gjelder også skriftlig kommunikasjon, der man ikke har hjelp av tydeliggjørende elementer som intonasjon, betoning, gester og øvrig kroppsspråk eller har mulighet til å kontrollere fortløpende at mottakeren har forstått riktig.

Oversettelse har derfor et iboende element av fortolkning. Dette er paradoksalt nok i strid med den grunnleggende regel for oversettelse av sakprosa, nemlig at oversetteren ikke skal fortolke, bare gjengi. Det er derfor ikke til å unngå at oversetteren på ett eller flere punkter i sitt arbeid kan treffe litt «på siden» i forhold til kildeteksten. Betydningsavviket kan medføre en innsnevring eller en utvidelse av det opprinnelige meningsinnholdet. Selv om ingen av delene er ønskelig, er en

utvidelse å foretrekke, ettersom oversetteren da iallfall ikke utelukker noe av det opphavsmannen har ønsket å uttrykke.

Min konklusjon er at et flerspråklig regelverk kan håndteres, dersom forholdene er lagt til rette som tidligere angitt. Det vil imidlertid nødvendigvis oppstå direkte feil og enkelte betydningsavvik språkversjonene imellom. Feilene er uproblematisk i den forstand at de forhåpentligvis vil bli oppdaget og rettet der de måtte forekomme. Betydningsavvikene utgjør et alvorligere problem. Alle flerspråklige regelverk bør derfor være undergitt en kontrollerende instans med myndighet til å foreta endring i én eller flere av språkversjonene. I EU avholder man såkalte jurist-lingvist-møter der språkkyndige jurister i fellesskap går parallelt gjennom samtlige språkversjoner. Videre kan Domstolen treffe avgjørelse i fortolknings spørsmål og ved uenighet, og man legger da bl.a. samtlige språkversjoners formulering til grunn ved vurdering av hva som egentlig er til siktet. Dette er etter min mening en bedre ordning enn en ordning der bare én språkversjon, f.eks. engelsk, har gyldighet ved fortolkningsavgjørelser, noe som uvilkårlig gir engelskspråklige og engelskkyndige et fortrinn framfor andre.

Kan oversettelse av et flerspråklig regelverk påvirke norsk språk? EUs regelverk er omfattende målt i antall sider, og den del av regelverket som omhandles i EØS-avtalen, utgjør også et betraktelig antall sider. Regelverkets bestemmelser griper inn i samfunns- og næringsliv i hele EØS. Det er imidlertid tvilsomt om språkbruken i regelverket påvirker de ulike nasjonalspråkene det er utformet i.

For det første lever regelverket et liv atskilt fra de miljøer der språklig innovasjon og innlån vanligvis finner sted. Naturligvis kan det tilkomme noe ny terminologi under påvirkning fra regelverket, og det kan oppstå en til dels egenartet stil i enkelte fagmiljøer, men dette får neppe innvirkning på allmennspråkets struktur eller ordforråd eller på det rådende stilideal for det nasjonale lovverket.

For det andre er det ikke slik at det flerspråklige regelverkets tekstmasse i sin helhet blir en del av det nasjonale forråd av lover og forskrifter. Innen EU er forordninger de eneste

rettsakter som i de ulike språkversjoner, og i sin helhet, gjøres direkte gjeldende for medlemsstatenes borgere og foretak. Dette skjer i henhold til en traktatfestet forpliktelse som bidrar til EU-samarbeidets overstatlige karakter. For de øvrige rettsakter, som er rettet til medlemsstatene, gjelder at bare de forpliktelser som følger av dem, skal innarbeides i nasjonal lovgivning, dersom dette er nødvendig for at den enkelte medlemsstats lovgivning skal bli i samsvar med regelverket.

EØS-avtalen er basert på folkeretten, men inneholder overstatlige elementer ved at det for EFTA-pilaren er opprettet felles organer med overstatlig myndighet, som f.eks. EFTAs overvåkingsorgan (ESA) og EFTA-domstolen. Også i EFTA-statene som deltar i EØS, gis forordninger en annen behandling enn øvrige rettsakter. Stortinget har vedtatt en gjennomføringslov («EØS-loven») som bl.a. innebærer at den enkelte forordning gjennomføres i norsk rett ved henvisning til og eventuelt ved gjengivelse av autentisk norsk oversettelse. Det samme gjelder enkelte overgripende bestemmelser i selve EØS-avtalen.

I hele EØS er det således språkbruken i forordningene som vil kunne smitte over på nasjonalt lovspråk, forvaltningsspråk eller annet fagspråk. Personlig tror jeg smittefaren er liten. For de norske oversettelsenes del ville slik smitte dessuten være lite skadelig, ettersom vi har sørget for at de foreligger i et godt, moderne og vel gjennomarbeidet språk. Den til tider noe langdryge stilen utgjør heller ikke noen trussel; for de fleste nordmenn vil det uansett være mer naturlig og ikke minst lettere å uttrykke seg i kortere perioder.

Det er i mine øyne liten grunn til å frykte for norsk språks framtid pga. av EØS eller et mulig norsk EU-medlemskap. Jeg ønsker heller å peke på det oppløftende i situasjonen: Norsk språk har oppnådd status som et fullverdig europeisk kulturspråk. Dette vil kunne motvirke den angloamerikanske påvirkningen som gjør seg stadig mer gjeldende. Med utgangspunkt i sin nyvunne status kan norsk språk uten mindreverdsstempel utfolde seg på den europeiske arena.

Jeg håper også at Oversettelsenhetens arbeid vil bidra til å gi oversetteryrket økt anseelse i samfunnet. Oversettere har en

viktig rolle i et stadig mer internasjonalt samfunn. Oversetternes daglige arbeid er et betydningsfullt bidrag til å holde morsmålet i hevd og til å opprettholde språklig mangfold i en verden der grensene utviskes og avstandene krymper.

Dette foredraget vart halde på Norsk språkråds konferanse Norsk som framtidsspråk i arbeidsliv og næringsliv, Oslo 13.9.94. Foredraget skal trykkjast i ein konferanserapport språkrådet skal gje ut.